

Osoby niewidome i słabowidzące liderami komunikacji społecznej

Poradnik dla jednostek
samorządu terytorialnego

Osoby niewidome i słabowidzące liderami komunikacji społecznej

Poradnik dla jednostek
samorządu terytorialnego

**Osoby niewidome i słabowidzące liderami
komunikacji społecznej.
Poradnik dla jednostek samorządu terytorialnego**

Zespół redakcyjny:

Anna Góral
Aneta Godynia
Dariusz Krupa
Elżbieta Oleksiak

Zespół projektowy:

Elżbieta Oleksiak
Iwona Optułowicz
Anna Góral
Aneta Godynia

Projekt i opracowanie graficzne:

Marcin Gołąbek

Druk:

EPEdruk Sp.z o.o.

Copyright © by Polski Związek Niewidomych

ISBN 978-83-934505-0-3

Warszawa 2013

Spis treści

Wstęp.....	5
Informacja o projekcie.....	7
Osoby niewidome i słabowidzące aktywnymi członkami społeczności lokalnych	10
Wyniki przeprowadzonego badania aktywności osób niewidomych i słabowidzących w życiu lokalnych społeczności.....	13
Niwelowanie barier w celu inkluzji społecznej osób z dysfunkcją wzroku	26
Przydatne adresy i źródła informacji	32
Sieć Dialogu	34
Model współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego a niewidomymi i słabowidzącymi	36
Dobre praktyki	39

Wstęp

Szanowni Państwo,

W sierpniu 2012 roku Polski Związek Niewidomych wspólnie ze Stowarzyszeniem Gmin i Powiatów Małopolski rozpoczął realizację projektu „Partycypacja. Osoby niewidome i słabowidzące liderami komunikacji społecznej”. Projekt realizowany jest przy wsparciu Szwajcarii w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej. Celem projektu jest uświadomienie osobom niewidomym i słabowidzącym praw i obowiązków obywatelskich, a także roli jaką odgrywają i odgrywać mogą w społecznościach lokalnych. Realizacja projektu ma przyczynić się do wsparcia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.

Dojrzała współpraca między obywatelami a samorządem terytorialnym na wszystkich szczeblach wymaga spełnienia wielu warunków. Musi się ona przede wszystkim opierać na wzajemnym zrozumieniu i chęci współpracy, ale także na określonym zbiorze zasad. Wiele z nich wynika z powszechnie zrozumiałych i akceptowanych norm współżycia społecznego. Sprowadzają się one do dbałości o dobro wspólne lokalnej społeczności, o dobrostan jej mieszkańców, zwłaszcza tych, którzy wymagają wsparcia z uwagi na osobiste i społeczne bariery, które utrudniają im korzystanie z różnorodnych dóbr publicznych.

Wierzimy, że poradnik, który mamy przyjemność przekazać w Państwa ręce, będzie swoistym antidotum na obecną rzeczywistość w zakresie partycypacji społecznej osób niewidomych i słabowidzących. Poradnik ten zawiera informacje na temat zasad współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego, a środowiskami osób niewidomych i słabowidzących. Prezentowane wnioski i rekomendacje zostały wypracowane na podstawie przeprowadzonych badań wśród osób z uszkodzonym wzrokiem, a także w trakcie warsztatów szkoleniowych dla pracowników samorządowych oraz

liderów kół Polskiego Związku Niewidomych. Jednocześnie prezentujemy Państwu wybrane dobre praktyki aktywizacji i współpracy z osobami niewidomymi i słabowidzącymi w przestrzeni publicznej, nie tylko w sensie dostosowań środowiska fizycznego, ale także aktywnego uczestnictwa w życiu lokalnych społeczności.

Mamy nadzieję, że ten mini-poradnik partycypacji społecznej osób niewidomych i słabowidzących przyczyni się do zwiększenia aktywności osób z uszkodzonym wzrokiem w swoich społecznościach lokalnych, a dla pracowników samorządowych będzie źródłem wiedzy, jak tę partycypację budować i rozwijać.

Życzymy pomocnej, owocnej lektury.

Kazimierz Barczyk
Przewodniczący
Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Małopolski

Anna Woźniak-Szymańska
Prezes
Polskiego Związku Niewidomych

Informacja o projekcie

W okresie od 1 sierpnia 2012 r. do 30 września 2013 r. Polski Związek Niewidomych we współpracy ze Stowarzyszeniem Gmin i Powiatów Małopolski przystąpił do realizacji projektu Partycypacja. Osoby niewidome liderami komunikacji społecznej. Projekt współfinansowany jest przez Szwajcarię, w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

Celem projektu jest uświadomienie niewidomym i słabowidzącym obywatelom ich praw i obowiązków, a także roli jaką odgrywają i odgrywać mogą w społecznościach lokalnych. Realizacja projektu ma przyczynić się do wsparcia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.

W ramach projektu zrealizowane są następujące działania:

1. Analiza i diagnoza aktywności społecznej i zaangażowania w dialog z instytucjami samorządowymi osób niewidomych i słabowidzących. Diagnoza przeprowadzona była poprzez ankietę, a zanalizowany materiał posłużył do zaprojektowania modelu współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami osób niewidomych.
2. Szkolenia skierowane do 100 osób niewidomych i słabowidzących z całej Polski (liderów lokalnych). Uczestnicy zdobyli wiedzę na temat idei partycypacji społecznej, uwarunkowań kreowania polityki publicznej na poziomie lokalnym, dynamiki grupy i procesu zmiany społecznej, podstaw tworzenia systemu komunikacji

społecznej, partycypacyjnych metod planowania, realizacji i ewaluacji polityki publicznej, zasad budowania partnerstwa międzysektorowego, metod szkoleniowych przydatnych do kształcenia w dziedzinie partycypacji.

3. Szkolenia dla 31 pracowników samorządów z całej Polski w zakresie komunikacji społecznej i współpracy ze środowiskami organizacji społecznych zrzeszających osoby niewidome i słabowidzące. Szkolenia uwzględniły także podniesienie wiedzy na temat specyficznych potrzeb i możliwości osób z uszkodzonym wzrokiem.

4. Wspólne warsztaty dla 39 osób niewidomych i słabowidzących (liderów lokalnych) oraz pracowników samorządów. Celem warsztatów było zwiększenie świadomości wzajemnego istnienia oraz podniesienie poziomu usług świadczonych przez jednostki samorządu terytorialnego na rzecz osób niewidomych i słabowidzących.

5. Stworzenie Sieci Dialogu i modelu współpracy między jednostkami samorządowymi a organizacjami działającymi na rzecz niewidomych i słabowidzących. Celem Sieci i modelu współpracy jest zwiększanie umiejętności współpracy organizacji zrzeszających osoby niewidome na poziomie krajowym i umożliwianie długofalowego działania

tych organizacji, rozwój współpracy między instytucjami państwowymi, jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi, propagowanie wiedzy o potrzebach osób niewidomych i słabowidzących w przestrzeni publicznej.

Szkolenia i warsztaty odbyły się w Ośrodku Leczniczo-Rehabilitacyjnym PZN „Nestor” im. kpt. Jana Silhany w Muszynie.

Podczas realizacji projektu Partycypacja. Osoby niewidome liderami komunikacji społecznej prowadzona jest kampania promocyjna, której celem jest zmiana postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych; stworzona została strona internetowa; opracowany poradnik metodologiczny, w wersji elektronicznej i w czarnym druku, na temat partycypacji obywatelskiej i dialogu społecznego osób z dysfunkcjami wzroku. Realizację projektu podsumuje konferencja, która odbędzie się we wrześniu 2013 .

Osoby niewidome i słabowidzące aktywnymi członkami społeczności lokalnych

Aktywność społeczna - dlaczego jest tak istotna?

Czy osoby niewidome i słabowidzące angażują się społecznie? Czy włączają się na rzecz społeczności lokalnych starając się tym samym przełamać bariery społeczne? Czy czują wsparcie instytucji publicznych w procesie przełamywania tych barier? Czy jednostki samorządu terytorialnego i administracja publiczna są odbierane przez osoby niewidome i słabowidzące, jako instytucje pomocne w ich życiu codziennym? Na te i wiele innych pytań odpowiedzi miała przynieść ankieta przeprowadzona w ramach projektu „Partycypacja . Osoby niewidome i słabowidzące liderami komunikacji społecznej” realizowanego przez Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski wraz z Polskim Związkiem Niewidomych.

Demokracja to nie tylko działania instytucji państwowych, samorządowych czy nawet pozarządowych. To również, a być może przede wszystkim, działania zwykłych obywateli starających się rozwiązywać swoje problemy dnia codziennego w ramach zorganizowanej współpracy na poziomie lokalnym. Co najważniejsze, taka aktywność obywatelska musi być świadoma – świadomie i wspólnie obywatele czy też dana grupa społeczna działa na rzecz realizacji potrzeb jej członków. Inicjatywy polegające na samodzielnym i zorganizowanym zaspokajaniu potrzeb grupy czy sygnalizowaniu takich potrzeb są kwintesencją demokracji nieinstytucjonalnej, sprzyjając tym samym kształtowaniu się idei i pojęcia „świadomego obywatela” i „aktywnego obywatelstwa”. Nie będziemy mogli w Polsce mówić o rozwiniętym społeczeństwie obywatelskim dopóki każda z grup społecznych, niezależnie od definicji, jaką w tym miejscu przyjmujemy, nie będzie się sama, oddolnie angażować w demokrację. Jednak mieć na uwadze należy, że istnieją grupy społeczne, którym trudniej jest wykonać ten pierwszy krok i stać się twórcą swojego otoczenia. Mimo chęci i woli, ze względu na ograniczenia wynikające, np. z niepełnosprawności fizycznej, członkowie takich grup odczuwać mogą już na wstępie przeszkody subiektywnie trudne do pokonania. W takiej sytuacji pojawia się pole do działań instytucji formalnych państwa demokratycznego – administracji państwowej i jednostek samorządu terytorialnego. Celem ich działań, w tym szczególnie

zakresie, nie powinno być jedynie „nieutrudnianie” - co może okazać się zupełnie wystarczające w przypadku innych grup społecznych. Słowem kluczem powinno stać się w takim przypadku „szczególne zachęcanie” i wyjście naprzeciw potrzebom obywatela. Jest błędem wielu instytucji państwowych i ponadnarodowych, bierne oczekiwanie na obywatela – po wcześniejszym zadeklarowaniu swojej otwartości i przejrzystości. Odpowiedzmy sobie na pytanie, na co komu zdadzą się – na przykład – konsultacje społeczne projektów, o których to konsultacjach nikt nie wie? Lub jeśli konsultacje te są przeprowadzane w formie niezrozumiałej i w języku nieprzystępnym dla przeciętnego członka społeczności lokalnej?

Jak społeczności powinny radzić sobie z problemami?

Odpowiedź na to pytanie jest pozornie nieskomplikowana i zamyka się w dwóch słowach: kapitał społeczny. O ile definicji kapitału społecznego mamy pod dostatkiem, o tyle problemów przysparzać może pytanie, w jaki sposób wypracować ten kapitał? Jest to o tyle trudne, że nie ma uniwersalnej recepty, tak jak nie ma w naturze zawsze i wszędzie takich samych warunków społecznych, kulturowych i gospodarczych oraz takich samych społeczeństw z taką samą historią i doświadczeniami.

Czy istnieje zatem jeden składnik bazowy, który może stanowić uniwersalny fundament? Przytoczony cytat wskazuje na czynnik, który okazać się może w tej sytuacji najistotniejszym: Dzięki zaufaniu wytworzonemu przez wzajemne relacje i więzi, kapitał społeczny [...] ułatwia wykonywanie pewnych zadań w prosty i w wygodny sposób. Tak więc grupa, w której istnieją duże pokłady zaufania, jest w stanie osiągnąć więcej niż grupa, wśród członków, której owego wzajemnego zaufania brakuje [definicja J.S. Colemana za: A. Kiersztyn, Kapitał społeczny a sukces programów reintegracji – podstawy teoretyczne, Warszawa 2004, s. 30].

Wzajemne zaufanie członków sieci społecznej jest kluczem do sukcesu społeczeństwa obywatelskiego. Lecz zaufanie jest niemierzalne. Poziom zaufania już bardziej, jednak nie zawsze badanie odzwierciedli rzeczywistość, co więcej, może ją w sposób niezamierzony przekształcić. Prezentowane badanie nie zajmuje się mierzaniem poziomu zaufania w sposób bezpośredni. Jedynie pośrednio wskazuje na braki (ale też

i mocne strony) instytucji formalnych, które to zaufanie nadwyrażają bądź w ogóle go nie budują w miejscu, w którym jego występowanie powinno być niemal oczywiste.

Z drugiej strony, przeprowadzone badanie analizuje kapitał społeczny i czyni to w kilku wymiarach, takich jak: uczestnictwo organizacyjne, solidarność społeczna, współdziałanie społeczne, poczucie podmiotowości oraz komunikacja. Uczestnictwo organizacyjne mierzone było przy pomocy pytań dotyczących uczestnictwa w organizacjach pozarządowych, ewentualnie innych formach aktywności obywatelskiej. Wymiar solidarności społecznej zbadany został m.in. przez pytania związane z zainteresowaniem kreowaniem i wpływaniem na wspólne dobro/otoczenie/środowisko lokalne. Do przypadku współdziałania społecznego odnosiły się pytania dotyczące poziomu zainteresowania życiem publicznym, udziałem w wyborach/referendach/konsultacjach społecznych. Badanie to dawało obraz realnej, ale też i potencjalnej gotowości do współpracy. Badając wymiar komunikacyjny skonstruowano pytania mające na celu w głównej mierze znalezienie i zdefiniowanie barier komunikacyjnych mogących negatywnie wpływać na zaufanie wewnątrz sieci. W przypadku poczucia podmiotowości badano odczuwalny wpływ na otaczający świat, szczególnie zaś na instytucje, które z punktu widzenia ankietowanej grupy społecznej uznać można za kluczowe.

Wyniki przeprowadzonego badania aktywności osób niewidomych i słabowidzących w życiu lokalnych społeczności

Badanie opinii wybranej grupy społecznej przeprowadzone zostało przez ankieterów, którzy zbierali odpowiedzi na pytania pośród respondentów z całej Polski w listopadzie i grudniu 2012 roku. Ankieta pomyślana została, jako punkt wyjścia do dyskusji oraz refleksji nad obecnością osób niewidomych i słabowidzących w społeczeństwie oraz nad poziomem ich zaangażowania w życie lokalnych społeczności. Celem badania było uzyskanie odpowiedzi reprezentatywnych.

Kwestionariusz ankiety został zbudowany z 35 pytań mieszanych, zarówno otwartych jak i zamkniętych (w tym filtrujących). Przeważały pytania zamknięte, co było wynikiem szczególnego podejścia do grupy badanej (osobom niewidomym i słabowidzącym trudniej jest uzupełniać ankiety z przewagą pytań otwartych).

Pytania zawarte w kwestionariuszu można podzielić na 3 grupy:

- A. autopostrzeżenie osoby niewidomej/słabowidzącej, jako uczestnika życia publicznego,
- B. ocena aktywności instytucji publicznych w zakresie polityki wspierającej osoby niewidome i słabowidzące,
- C. ocena metod partycypacyjnych instytucji publicznych (szczególnie jednostek samorządu terytorialnego) pod kątem osób niewidomych i słabowidzących.

W badaniu wzięło udział minimum po 50 osób z każdego z 16 województw. W sumie uzyskano 805 ankiet, z czego 408 osób ankietowanych stanowiły kobiety a 397 – mężczyźni. 157 osób ankietowanych to osoby niewidome, a 648 – słabowidzące. W większości były to osoby pracujące, w drugiej kolejności emeryci, następnie studenci.

Najliczniejszą grupę wiekową stanowiły osoby powyżej 50. roku życia (307), następnie osoby w przedziale wiekowym 18-30 lat (263), kolej-

no osoby w wieku 30-50 lat (233), pozostała część to osoby poniżej 18. roku życia.

Analiza odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu pokazała, że osoby niewidome i słabowidzące wyrażają chęć bycia aktywnymi członkami społeczności lokalnych. Często przeszkodą trudną do pokonania w osiągnięciu tego celu jest niewielki zasięg informacji o możliwościach aktywnego angażowania się w życie społeczne. Do osób niewidomych i słabowidzących, jako potencjalnych odbiorców, nie dociera pełna informacja ze strony jednostek samorządu terytorialnego na temat inicjatyw realizujących wspomniany wyżej cel. Kolejną przeszkodą jest niedostateczna wiedza na temat możliwości zgłaszania swoich pomysłów samorządom przez osoby niewidome i słabowidzące.

Na pytanie „Czy Pan/Pani jest zadowolony/na z poziomu swojego uczestnictwa w życiu społecznym?” przeważająca większość ankietowanych odpowiedziała pozytywnie. Jedynie 111 osób udzieliło odpowiedzi przeczącej.

Na pytanie „Czy Pana/Pani najbliższe otoczenie potrafi się zorganizować, aby realizować ważny cel społeczny?” 675 ankietowanych wyraziło zdanie, iż w ich opinii członkowie otaczającego ich środowiska potrafią się zorganizować w celu istotnym dla nich społecznie. Oznacza to, że środowiska te są zdolne do podejmowania różnorodnej aktywności społecznej. Co więcej, można wysnuć tezę, iż opinia taka powstała na podstawie już przeżytych doświadczeń – zatem ankietowani żyją w lokalnych społecznościach, które są zdolne do bliżej niezdefiniowanych form aktywności obywatelskiej.

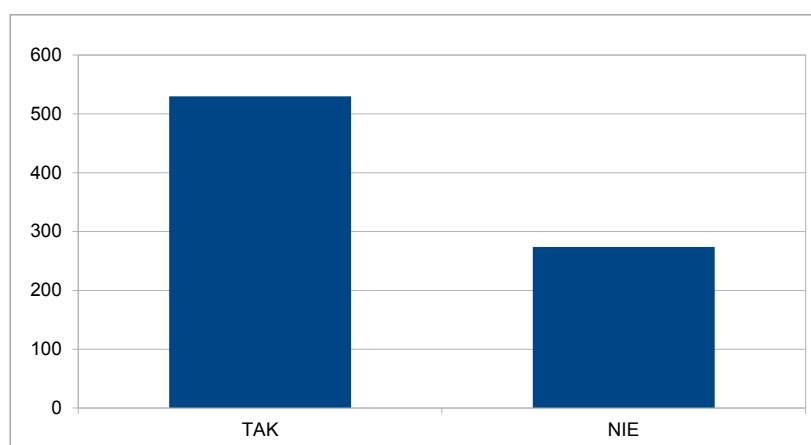
W odpowiedzi na pytanie „Czy przedstawiciele lokalnej władzy liczą się z opinią publiczną Pana/Pani środowiska?” w opinii 490 osób ankietowanych władza lokalna liczy się z opinią środowisk osób niewidomych i słabowidzących. 65 procent badanych uważa, że ma wpływ na sprawy otoczenia, a 35 procent, że nie ma wpływu. Wynik ten nie do końca jest zadowolający i wskazuje na potrzebę podejmowania działań zarówno ze strony środowiska niewidomych jak i lokalnej władzy.

Na pytanie „Czy placówki edukacyjne w Pana/Pani odczuciu zachęcają do aktywnego udziału w życiu społecznym?” 542 osoby udzieliły odpowiedzi pozytywnej. Znaczna większość ankietowanych uznała, iż placówki edukacyjne wypełniają swoje zadania w zakresie kreowania aktywnych postaw obywatelskich. Promowanie zaangażowania, współpracy, aktywności obywatelskiej i wrażliwości na potrzeby innych to jedno z zadań, które wypełniać powinien system edukacji.

81 procent ankietowanych odpowiadając na pytanie „Czy chciałaby/chciałby Pani/Pan uczestniczyć w działaniach mających na celu rozwiązanie problemu występującego w Pani/Pana miejscu zamieszkania?” deklaruje gotowość uczestnictwa w działaniach na rzecz rozwiązywania problemów występujących w ich miejscu zamieszkania. Wynik ten wskazuje na dobrą wolę i chęć podejmowania prac. Należałoby ten potencjał skutecznie wykorzystać, proponując różne formy aktywności w nieformalnych grupach: tematycznych, hobby-stycznych w zależności od zainteresowań osób niewidomych i słabowidzących.

Kolejne pytanie dotyczyło pogranicza działalności gminy na polu społeczno-kulturowym i biernego zaangażowania członków społeczności lokalnej w wydarzenia dla nich przygotowywane przez jednostki samorządu terytorialnego. Na pytanie „Czy w ciągu ostatniego roku uczestniczył(a) Pan/Pani w wydarzeniach społeczno-kulturalnych organizowanych na terenie gminy dla osób niewidomych/słabowidzących?” 530 ankietowanych odpowiedziało twierdząco. Osoby, które udzieliły odpowiedzi negatywnej musiały uzasadnić swoją odpowiedź. Najczęściej nieuczestniczenie w tego rodzaju wydarzeniach powodowane było brakiem oferty lub niedostosowaniem jej do potrzeb mieszkańców.

Czy w ciągu ostatniego roku uczestniczył(a) Pan/Pani w wydarzeniach społeczno-kulturalnych organizowanych na terenie gminy dla osób niewidomych/słabowidzących?

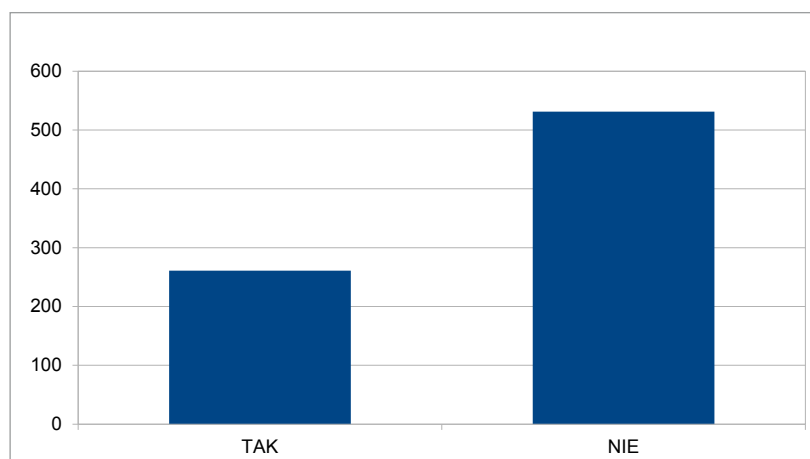
Pytania numer 8 i numer 9 były typowymi pytaniami z zakresu uczestnictwa organizacyjnego: „Jak Pani/Pan ocenia swoją aktywność w sferze publicznej?” i „Czy Pani/Pan jest członkiem organizacji pozarządowej?” W odpowiedziach na pierwsze z nich 118 osób oceniło swoją aktywność, jako bardzo dobrą, 298 jako dobrą a 318 jako średnią. Pozostała część ankietowanych określiła się, jako osoby niezaangażowane w żadną aktywność w sferze publicznej. Warto zauważyć, że większość (jako pierwszy wybór) zdefiniowała swoją aktywność w sferze publicznej, jako udział w wyborach – ponad 500 osób. Na drugim miejscu, również uplasowało się członkostwo w organizacjach pozarządowych, ale tę odpowiedź zaznaczyło już jedynie 117 ankietowanych. Inne formy aktywnej działalności w sferze publicznej, takie jak m.in. samodzielne zgłaszanie postulatów w urzędzie gminy czy regularne śledzenie decyzji gminy (miasta) uplasowały się na końcu – zbierając odpowiednio po 6 i 17 odpowiedzi. W pytaniu numer 10 ankietowani mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź. 730 osób, jako pierwszy wybór zaznaczyło, że są członkami Polskiego Związku Niewidomych, pozostała część niemal po równo udzieliła odpowiedzi, że są członkami innej organizacji pozarządowej niż PZN lub nie są członkami żadnej organizacji pozarządowej. W przypadku przynależności do organizacji pozarządowej innej niż Polski Związek Niewidomych (przy czym odpowiedzi nie wykluczały się) ankietowani najczęściej wskazywali: Polskie Stowarzyszenie Diabetyków, Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących „CROSS”, Polski Związek Emerytów i Rencistów i Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego. W zależności od województwa, z którego pochodzili ankietowani pojawiały się również organizacje o zasięgu wyłącznie regionalnym, np. Olsztyński Klub Sportowy Warmia i Mazury, Klub Sportowy Niewidomych "Łuczniczka" czy Przemyski Klub Sportu i Rekreacji Niewidomych i Słabowidzących „Podkarpacie”. Ankietowanych, którzy w pytaniu numer 10 udzielili odpowiedzi "nie" poproszono o podanie powodów, dla których nie angażują się w działalność organizacji pozarządowych. 19 ankietowanych nie miało zdania na ten temat, 11 nie dostrzegło sensu takiej aktywności a 10 nie wie w jaki sposób mogłoby się zaangażować w działalność w organizacji pozarządowej.

W pytaniu 12 szukano odpowiedzi w zakresie poczucia podmiotowości osób ankietowanych. Na pytanie „Czy tacy ludzie jak Pani/Pan mają wpływ na sprawy swojego otoczenia?” 413 osób odpowiedziało, że ra-

czej tak; 245 – raczej nie; 113 – zdecydowanie tak, a pozostała część – zdecydowanie nie. Badanie wskazuje, iż 526 osób – co stanowi większość spośród ankietowanych, uważa że w mniejszym bądź większym stopniu, posiada wpływ na otoczenie. Mniej niż 10 procent ankietowanych zdecydowało się udzielić odpowiedzi zdecydowanie negatywnej.

Wymiar współdziałania społecznego oraz komunikacji badany był m.in. poprzez pytania poszukujące odpowiedzi na poziom aktywnego zaangażowania obywatelskiego, które pośrednio obrazuje poczucie odpowiedzialności obywatela za kształtowanie otoczenia swojego i całej społeczności.

Na pytanie „Czy Pan/Pani brał/a kiedykolwiek udział w konsultacjach społecznych (na dowolny temat)?” 33 procent badanych odpowiedziało, że bierze udział w konsultacjach społecznych, a 63 procent osób nigdy nie brało w nich udziału.

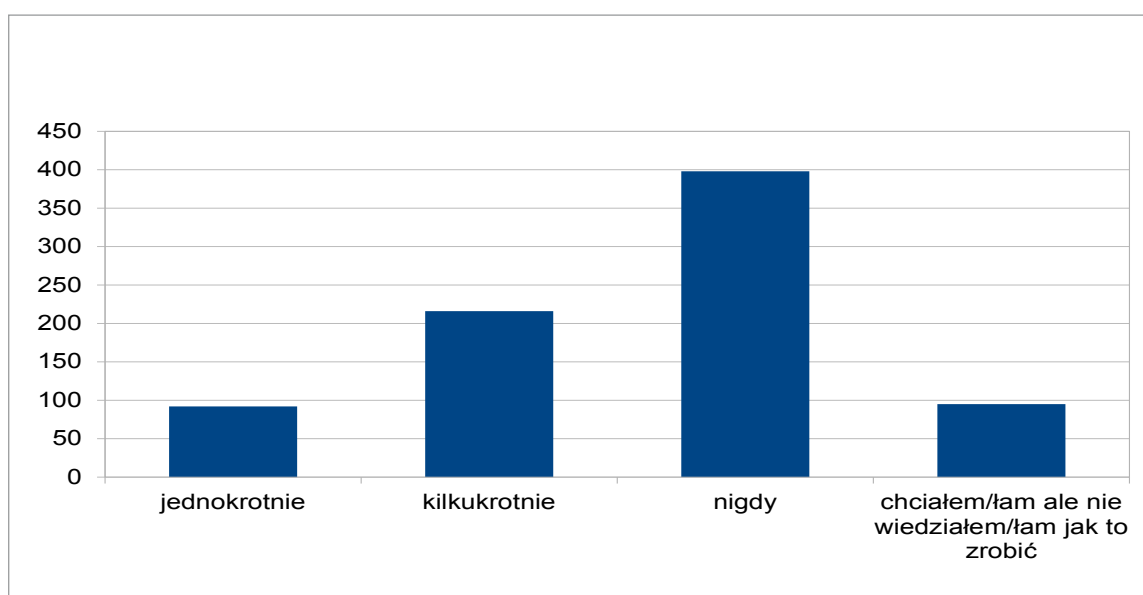
Czy Pan/Pani brał/a kiedykolwiek udział w konsultacjach społecznych (na dowolny temat)?

Ciekawy wniosek może się nasunąć, gdy weźmiemy pod uwagę odpowiedzi na pytanie numer 1, w którym 695 ankietowanych określiło się, jako osoby zadowolone ze swojej aktywności w życiu publicznym. Według badań TNS OBOP realizowanych na zlecenie Kancelarii Prezydenta RP w roku 2011, badających poziom zaangażowania społecznego Polaków w zakresie udziału w konsultacjach społecznych, jedynie 17 procent respondentów kiedykolwiek brało udział w konsultacjach społecznych. 56 procent ankietowanych orzekło, że chętnie weźmie udział w konsultacjach społecznych, jeżeli takowe będą organizowane. Niepokojącym faktem jest, że aż 1/4 badanych odpowiedziało, że nigdy nie ma zamiaru brać udziału w żadnych konsultacjach społecznych. W odniesieniu do badanych w niniejszym projekcie, oznaczać to może, że większości osób z badanej grupy wystarcza, np. udział w wyborach (nie wprowadzono rozróżnienia na parlamentarne, samorządowe czy prezydenckie) do samookreślenia swojej sytuacji i swojego podejścia jako zadowolającego pod kątem zaangażowania w życie publiczne. Udział

w konsultacjach społecznych, m.in. ze względu na brak takiej tradycji, jest mało popularny w Polsce w ogóle, ale co interesujące – w przypadku grupy osób niewidomych i słabowidzących odsetek ten jest niemal dwukrotnie wyższy niż ten odpowiadający badaniom wśród obywateli w całej Polsce. Równocześnie, jedynie 56 osób, odpowiadając na kolejne pytanie „Czy uważa Pani/Pan, że konsultacje społeczne są dobrą formą komunikacji władzy z obywatelami?” uznało, że jest to zła forma komunikacji z obywatelami. Idąc dalej, aż 534 osoby w kolejnym pytaniu odpowiedziały, że wiedzą gdzie poszukiwać informacji o prowadzonych przez władze lokalne konsultacjach społecznych.

Na pytanie „Czy kiedykolwiek podjął Pan/Pani próbę zgłoszenia rozwiązań służących osobom niewidomym/słabowidzącym do władz lokalnych?” 92 osoby dokonały takiej próby jednokrotnie, 216 - kilkakrotnie, 398 – nigdy a pozostała część respondentów chciała zgłosić swoje pomysły władzom lokalnym, ale nie wiedziała jak tego dokonać.

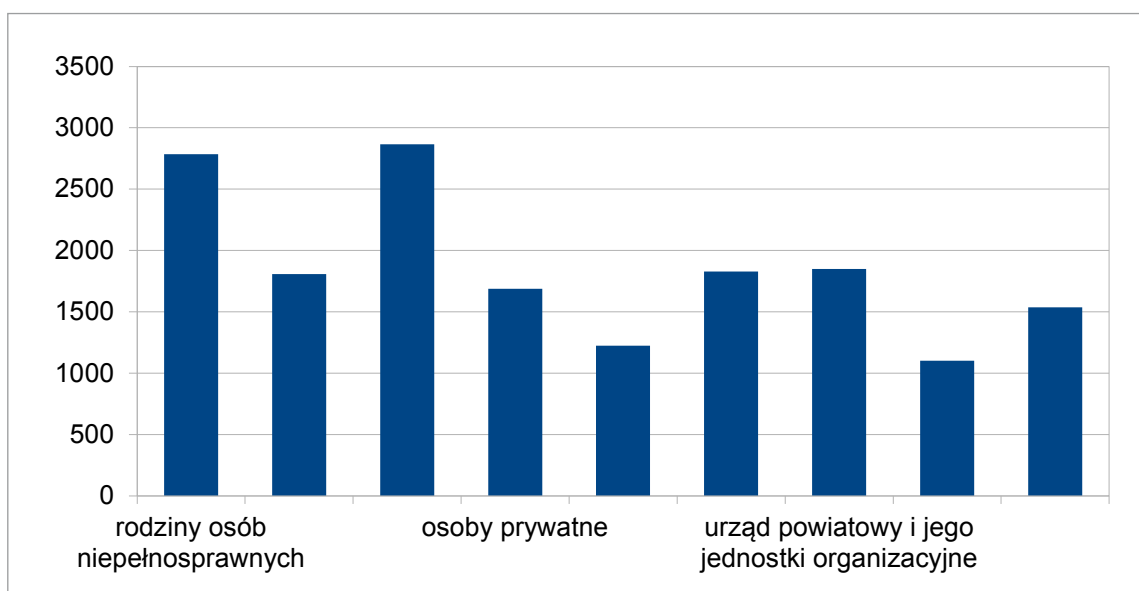
Czy kiedykolwiek podjął Pan/Pani próbę zgłoszenia rozwiązań służących osobom niewidomym/słabowidzącym do władz lokalnych?

Wskazywanymi sposobami dialogu z władzami lokalnymi są debaty i panele dyskusyjne, często odbywające się podczas konsultacji społecznych – jednak aż 612 osób spośród ankietowanych nigdy nie brało udziału w tego typu spotkaniach z władzami lokalnymi. Nie wiadomo czy taki wskaźnik świadczy o małej liczbie organizowanych debat, czy też jest to forma, którą niewiele osób się interesuje. Na pytanie „Co zwiększyłoby poziom partycypacji?”, na pierwszym miejscu znalazła się

odpowieź – tworzenie grup roboczych przedstawicieli środowiska niewidomych, na drugim miejscu lepszy dostęp do informacji publicznej, na trzecim częstsze debaty z władzami.

Znaczna część respondentów, 459 osób, na pytanie „Jak ogólnie rzecz biorąc, żyje się Panu/Pani na terenie Pana/Pani gminy?” udzieliła odpowiedzi „raczej dobrze”, 175 - „ani dobrze, ani źle”, 93 - „bardzo dobrze”, 23 - „bardzo źle” a pozostałe osoby nie miały zdania. Oznacza to, że respondenci w większej mierze są zadowoleni z ogólnego poziomu życia w swojej lokalnej społeczności i uznają, że działania władz lokalnych spełniają (przynajmniej w stopniu zadowalającym) ich oczekiwania. Z kolei w odniesieniu do specyficznych potrzeb grupy, osoby niewidome i słabowidzące działania gminy na ich rzecz oceniają jako niewystarczające – 43 procent. 24 procent respondentów nie ma zdania na ten temat, a zadowolonych jest jedynie 33 procent badanych. Dane te wskazują na niski odsetek osób dobrze oceniających starania władz lokalnych w odniesieniu do ich potrzeb (najczęściej badani wskazywali na potrzebę likwidacji szeroko rozumianych barier w przestrzeni publicznej). Należałoby się zastanowić nad programami poprawiającymi działania gmin, jednak zagadnienie to wymaga głębszej analizy.

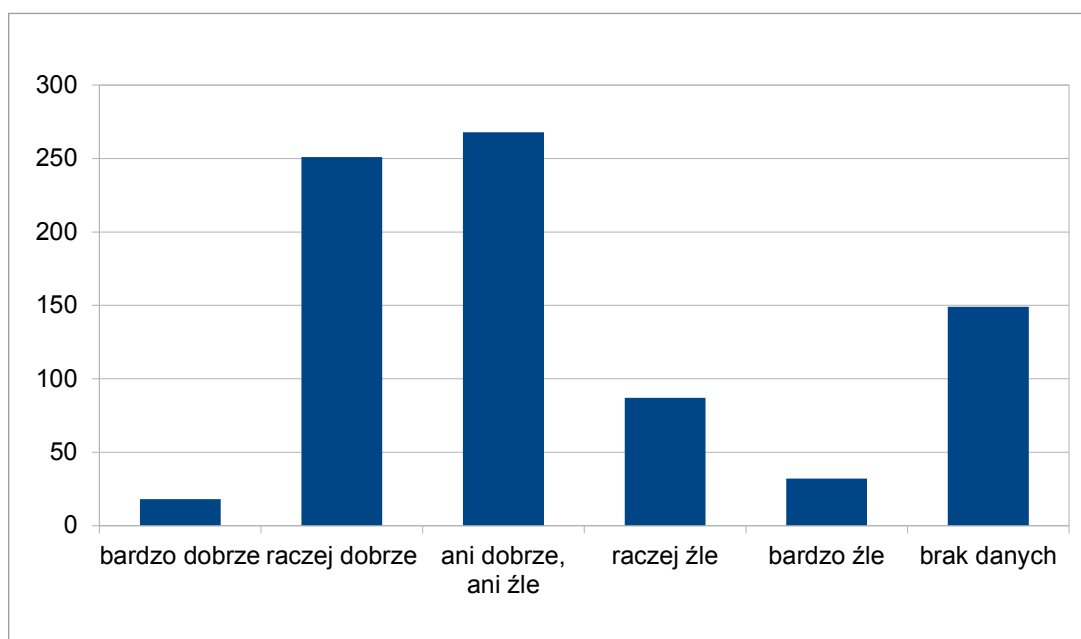

Kto na terenie gminy pomaga osobom niewidomym i słabowidzącym? Proszę ocenić jak dużo w zakresie tej pomocy robią następujące organizacje i osoby (w skali od 0 do 5, gdzie 5 to bardzo dobrze)

W poszukiwaniu odpowiedzi, kto na terenie gminy, najczęściej, w opinii respondentów udziela osobom niewidomym i słabowidzącym szeroko pojętej pomocy ankietowani głównie wskazy-

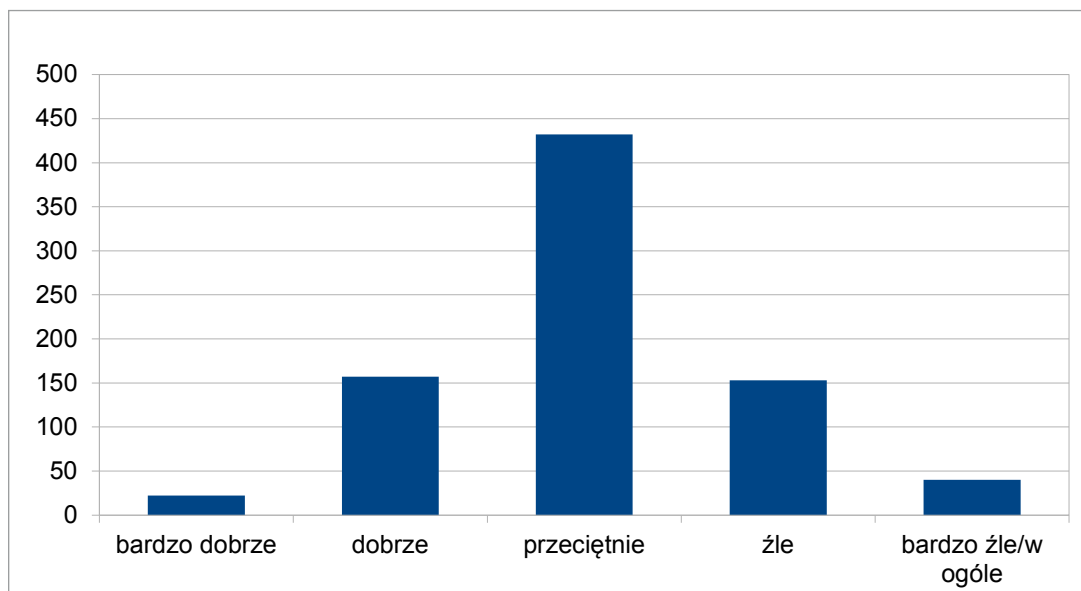
wali na wsparcie otrzymane ze strony rodzin oraz organizacji pozarządowych. Na drugim miejscu plasowały się odpowiedzi dotyczące urzędów wojewódzkich, powiatowych, gminnych i ich jednostek. Wyniki te potwierdzają, że rozwiązania systemowe w instytucjach państwowych spełniają najważniejszą rolę w świadczeniu pomocy osobom z uszkodzonym wzrokiem, a równocześnie podkreślają bardzo ważną rolę, jaką w tym wsparciu odgrywają organizacje pozarządowe. Jeżeli zaś chodzi o inicjatorów działań wspierających osoby niewidome i słabowidzące, to w gminach są najczęściej nimi organizacje pozarządowe i same osoby niepełnosprawne. Jest to zadowalający wynik, słuszny z ideą tworzenia organizacji pozarządowych, a także przynależności do nich. Wynik ten jest potwierdzeniem zasady konstytucyjnej powierzenia realizacji zadań publicznych organizacjom pozarządowym na zasadzie subsydiarności.

*Jak w Pana/
Pani opinii
gmina radzi
sobie z za-
łatwianiem
spraw, z któ-
rymi zgłaszają
się osoby
niewidome
i słabowidzą-
ce?*

Respondenci pytani byli również o ich bezpośrednie kontakty z władzami lokalnymi. Większość ankietowanych samodzielnie załatwia swoje sprawy w urzędach (402 osoby udzieliły odpowiedzi „raczej tak”, 294 - „zdecydowanie tak”). Na pytanie, jak badani oceniali poziom zadowolenia ze sposobu załatwiania spraw w gminie połowa ankietowanych nie ma zdania lub unika odpowiedzi, 15 procent ocenia ten aspekt źle. 33 procent badanych uważa, że gmina dobrze obsługuje petentów niewidomych. Warto byłoby przyjrzeć się szczegółowo temu podejściu,

określić świadomość niewidomych i słabowidzących, co to znaczy być dobrze obsłużonym petentem, jakie można mieć oczekiwania od urzędników, jak oceniać ich kompetencje.

W jakim stopniu czuje się Pani/Pan poinformowana/ny na temat działalności władz lokalnych?

Kolejnym poruszonym zagadnieniem był poziom dostępu osób niewidomych i słabowidzących do informacji publicznej na poziomie lokalnym. Aż 394 osoby uznało ten poziom za średni, co z 218 osobami uznającymi go za niewystarczający prowadzi do wniosku, że władze lokalne nie radzą sobie – w opinii osób niewidomych i słabowidzących – z odpowiednią formą udostępniania informacji tej grupie. Dodatkowo, aż do 69 procent badanych nie dociera informacja publiczna o działaniach mających na celu wspieranie osób niewidomych i słabowidzących, a realizowanych przez samorządy lokalne. Jedynie 1/3 ankietowanych uznała, że jest wystarczająco w tym zakresie informowana. Wynik ten równocześnie może świadczyć o braku działań albo o braku przekazywania informacji o podejmowanych działaniach, dlatego zaleca się przeprowadzenie dalszych badań. Podobny rozkład odpowiedzi przedstawia się w odniesieniu do ogólnej polityki informacyjnej władz lokalnych. Na pytanie numer 32 „W jakim stopniu czuje się Pani/Pan poinformowana/ny na temat działalności władz lokalnych?” 432 respondentów uznało ten poziom za przeciętny, 153 za zły a 179 (łącznie) za dobry i bardzo dobry, pozostali respondenci za bardzo zły bądź nawet żaden.

Poprawienie poziomu dostępu do informacji publicznej oraz do ogólnej polityki informacyjnej władz lokalnych w odniesieniu do osób niewido-

mych i słabowidzących może ulec poprawie po wprowadzeniu w życie pełnej informatyzacji urzędów. Obecnie, ponad 3/4 serwisów internetowych urzędów administracji publicznej nie spełnia standardów dostępności. Rozporządzenie do ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne mówi, iż do końca 2015 roku wszystkie serwisy powinny zostać dostosowane do międzynarodowych wytycznych WCAG 2.0. Na chwilę obecną, jedynie 0,8 procent samorządów jest przystosowanych. Dodatkowo, przybywa coraz więcej osób będących użytkownikami nowoczesnych technologii, które korzystają z Internetu przez smartfony – a większość stron internetowych nie posiada przyjaznego interfejsu mobilnego. Pomimo wielu regulacji prawnych obecny stan rzeczy pozostawia wiele do życzenia, co jest też pokłosiem niskiej świadomości urzędników o potrzebach osób niewidomych i słabowidzących. Na pytanie „W jaki sposób informatyzacja usług samorządów lokalnych (e-administracja) może wpłynąć na jakość kontaktu na linii niewidomy/słabowidzący - samorząd lokalny?” 315 respondentów udzieliło odpowiedzi „pozytywnie, w znacznym stopniu”, 386 „pozytywnie, umiarkowanie”. 66 osób uznało, że wprowadzenie e-administracji nic nie zmieni, a pozostała część ankietowanych udzieliła odpowiedzi, że (w różnym stopniu) wpłynie to negatywnie na jakość dostępu osób niewidomych i słabowidzących do usług świadczonych przez urzędy administracji publicznej. Podsumowując, pośród znaczącej liczby badanych nie zaobserwowano negatywnego nastawienia do informatyzacji usług. Nowoczesne technologie są dostępne dla osób z uszkodzonym wzrokiem pod warunkiem, że są odpowiednio dostosowane do ich możliwości. Nie należy zapominać jednak o grupie obywateli, zwłaszcza w podeszłym wieku, dla których technologie te są niezrozumiałe i za trudne. Ciągłe więc należy mieć na uwadze stosowanie tradycyjnych narzędzi komunikacji – np. telefon, zwykły list, media, kontakt osobisty.

Na pytanie, „Jakie działania samorządu skierowane do i na rzecz osób niewidomych/słabowidzących są Pani/Pana zdaniem najważniejsze i powinny być realizowane w pierwszej kolejności” badani uznali adaptację i modernizację budynków oraz infrastruktury użyteczności publicznej. Z odpowiedzi tych wyłania się priorytet w postaci pilnej potrzeby znoszenia przede wszystkim barier „twardych”, tj. architektonicznych. Drugie miejsce zajęły kampanie informacyjne dotyczące funkcjonowania niewidomych w społecznościach obywatelskich, trzecie miej-

sce - szkolenia służb administracji publicznej w zakresie profesjonalnego świadczenia usług osobom z uszkodzonym wzrokiem. Wyniki te mogą stanowić o priorytetowych zadaniach realizowanych przez gminy z czynnym udziałem środowiska niewidomych. Respondenci zapytani o to, co mogłoby ułatwić im udział w życiu publicznym w przeważającej większości uznali, że mogłoby to być „stworzenie ułatwień w komunikacji z urzędem”. Odpowiedź ta pokrywa się z powyższymi, poczynając od zniesienia utrudnień architektonicznych w urzędach, po odpowiednie przeszkolenie urzędników w kontaktach z osobami niewidomymi i słabowidzącymi. Udział środowisk osób niewidomych i innych niepełnosprawnych w pracach legislacyjnych (np. regularne zapraszanie do udziału w konsultacjach społecznych) uznany został w drugiej kolejności jako znaczące i mogące ułatwić dalszy kontakt niewidomych i słabowidzących z władzami lokalnymi. Szczególnie to ostatnie może owocować długofalowymi efektami, m.in. na zasadzie multiplikacji wypracowanych wyników, czy efekcie dźwigni. Z drugiej strony, ponad połowa ankietowanych uznała, że działania dotychczas podejmowane przez władze lokalne są umiarkowanie adekwatne do realnych potrzeb osób niewidomych i słabowidzących. Jedynie 144 osoby oceniły te działania jako dobre, a 14 osób jako bardzo dobre – przy czym nie wprowadzono kategoryzacji działań na „twarde” (znoszenie barier architektonicznych) i „miękkie” (kampanie społeczne, kampanie informacyjne, szkolenia dla urzędników). Może to świadczyć o tym, że samorządy nie posiadają odpowiedniej liczby specjalistów w dziedzinie tyflogologii, a co za tym idzie, profesjonalnej wiedzy o potrzebach, możliwościach, sposobach, metodach i technikach dostosowywania otoczenia fizycznego do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących.

Podsumowanie*

- Z przeprowadzonych ankiet wynika, że głównym problemem w szerokim wykorzystaniu przez środowisko osób niewidomych i słabowidzących wielu dobrych inicjatyw jednostek samorządu terytorialnego jest brak dotarcia z pełną informacją do potencjalnych konsumentów tych inicjatyw.
- Środowisko osób niewidomych i słabowidzących chętnie zaangażowałoby się w działania jednostek samorządu terytorialne-

go, lecz nie mają wiedzy na ten temat. Ponadto kontakt pomiędzy niepełnosprawnymi a samorządem jest niedostateczny. Przyczyną tego jest przede wszystkim niewiedza urzędników, jak współpracować z wyżej wymienionymi. Aby temu zaradzić należy zintensyfikować i upraktyczyć (przez częstsze robocze spotkania obu stron) szkolenia urzędników zajmujących się tym problemem.

- Należy wprowadzić w samorządach szkolenia dotyczące: pomocy osobom niewidomym czy słabowidzącym w urzędzie, sposobów dotarcia do niepełnosprawnych z informacjami.
- Powinno się stworzyć grupy wsparcia, wolontariuszy, którzy pomogą osobie z uszkodzonym wzrokiem w dotarciu do jednostek samorządu terytorialnego.
- Jednostki samorządu terytorialnego powinny w swojej pracy uwzględniać potrzeby i możliwości osób niewidomych i słabowidzących.
- Osoby z defektem wzroku w przeważającej większości po wejściu do urzędu nie potrafią sobie poradzić z powodów dużej ilości pokoi, natłoku osób itp.
- Niewidomi i słabowidzący mają problem z wprowadzonymi w niektórych urzędach bloczkami do pobrania - nie wiedzą gdzie je pobrać, które należy pobrać, często nie wiedzą, że takowe istnieją.
- Po dotarciu do danej instytucji osoby z problemami wzroku powinny mieć możliwość szybkiego kontaktu z urzędnikiem. Zwłaszcza w przypadku osób całkowicie niewidomych pracownik sam powinien zareagować, podejść do takiej osoby i zaofiarować pomoc.
- Wiele osób niewidomych i słabowidzących wymaga intensywnej rehabilitacji w zakresie orientacji przestrzennej, samodzielnego, bezpiecznego i skutecznego poruszania się.

- Konieczne są spotkania, konsultacje pracowników jednostek samorządu terytorialnego z osobami z problemami wzroku.
- Ważne jest umożliwienie osobom niewidomymi słabowidzącym dostępu do nowoczesnych form komunikacji (komputer) poprzez intensyfikację i rozszerzenie dostępu do szkoleń. Należy jednak ciągle pamiętać o piśmie brajla, powiększonym druku, zwłaszcza w odniesieniu do osób starszych.
- We wszystkich jednostkach samorządu terytorialnego, na terenie całego kraju należy wprowadzić jednakowe zasady współpracy tychże instytucji z osobami niewidomymi i słabowidzącymi oraz zapewnić pełną łączność informatyczną pomiędzy urzędem a pententem niepełnosprawnym. Informatyzacja wielu jednostek samorządu terytorialnego nie jest kompatybilna ze specyfiką komputera osoby niewidomej czy słabowidzącej.
- Inicjatywy jednostek samorządu terytorialnego powinny być konsultowane ze środowiskiem, bardzo ważne dla osób niewidomych i słabowidzących są działania mające na celu usuwanie barier architektonicznych.
- Należy korzystać z głosów doradczych osób niewidomych i słabowidzących i docierać bezpośrednio do nich z informacją o ofercie szkoleń, konsultacji.

* opracowano na podstawie raportów przygotowanych przez Annę Woźniak-Szymańską i Tomasza Koźmińskiego

Niwelowanie barier w celu inkluzji społecznej osób z dysfunkcją wzroku

Kilkanaście lat po wprowadzeniu reformy samorządowej, mającej uspołecznić proces podejmowania decyzji o charakterze publicznym, szczególną popularność zyskały działania partycypacyjne. Testowaniu poddane zostają dziesiątki narzędzi, za pomocą których mieszkańcy otrzymują możliwość współdecydowania o sprawach swojego najbliższego otoczenia: miasta wdrażają budżety partycypacyjne, wsie – fundusze sołeckie, a konsultacje społeczne prowadzi się z uwzględnieniem lokalnej specyfiki, poszukając ich najbardziej efektywnego modelu. Słowo partycypacja jest odmieniane przez wszystkie przypadki już nie tylko przez organizacje społeczne i media. Coraz częściej pada z ust polityków i przedstawicieli samorządów, którzy zdają się powoli dostrzegać korzyści płynące z włączania obywateli w mechanizm decyzyjny. Nie wszyscy mogą jednak korzystać z boomu partycypacji.

Na początku marca 2013 roku grupa przedstawicieli Polskiego Związku Niewidomych uczestniczyła w szkoleniu „Partycypacja. Osoby niewidome liderami komunikacji społecznej”. Jednym z jego komponentów była debata na temat współpracy reprezentantów osób niewidomych i słabowidzących z władzami samorządowymi. Niniejszy artykuł stanowi próbę podsumowania oczekiwań, jakie uczestnicy formułowali pod adresem samorządowców, a spełnienie których ułatwiłoby partycypację społeczną osobom z defektem wzroku. Uczestnicy wskazali trzy wyraźne bariery, które uniemożliwiają korzystanie z partycypacji społecznej osobom niewidomym. Są to: bariery fizyczne w przestrzeni publicznej, bariery w dostępie do informacji publicznej i bariery komunikacyjne pomiędzy przedstawicielami osób niewidomych a władzą.

Bez likwidacji barier fizycznych osoby z dysfunkcją wzroku nie będą mogły uczestniczyć w otwartych spotkaniach publicznych, panelach obywatelskich, warsztatach deliberatywnych, konsultacjach społecznych, czy forach lokalnych. Polski Związek Niewidomych (PZN) od wielu lat wskazuje na potrzebę wypracowania ogólnopolskich standardów w zakresie adaptacji przestrzeni publicznej do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących (np. potrzebę ujednoczenia sygnałów akustycznych emitowanych na przejściach dla pieszych). Standardy te powinny być

oparte na zasadzie „pomagać (nam), nie przeszkadzać (innym)”, co znaczy, że udogodnienia wprowadzane z myślą o osobach niewidomych nie powinny stwarzać problemów dla pozostałych użytkowników przestrzeni miejskiej (jakimi są na przykład zbyt głośno emitowane sygnały akustyczne). Dziś często zapomina się o tej zasadzie, czego emanacją jest obniżanie krawężników przy przejściach dla pieszych do poziomu jezdni. To duże udogodnienie dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, ale równocześnie niebezpieczeństwo dla osób niewidomych. Z tego też powodu PZN w swoich rekomendacjach uwzględnia potrzeby nie tylko osób z dysfunkcją wzroku, ale także innych użytkowników przestrzeni miejskiej (np. osób starszych).

Wiele szczegółowych rozwiązań, których celem jest dostosowanie przestrzeni fizycznej do potrzeb osób niepełnosprawnych, wprowadziło już polskie prawodawstwo. Praktyka wskazuje jednak, że na poziomie samorządowym, nie zawsze jest ono odpowiednio wykonywane. Pewne zmiany może przynieść implementowanie do polskiego porządku prawnego konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Konwencja ta, ratyfikowana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2012 roku, reguluje kwestie związane z dostępem osób niewidomych do środowiska fizycznego. Zobowiązuje ona do eliminacji przeszkód i barier w zakresie dostępności budynków, dróg transportu oraz innych urządzeń wewnętrznych i zewnętrznych, w tym szkół, mieszkań, instytucji zapewniających opiekę medyczną i miejsc pracy:

Aby umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich sferach życia, Państwa Strony podejmą odpowiednie środki w celu zapewnienia im, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich.

Artykuł 9 – Dostępność, punkt 1

W dalszej części artykułu 9 Konwencji czytamy:

Państwa Strony podejmą również odpowiednie środki w celu:

(a) opracowywania, ogłaszania i monitorowania wdrażania minimalnych standardów i wytycznych w sprawie dostępności urzędzeń i usług ogólnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, (...)

(c) zapewnienia wszystkim zainteresowanym osobom szkolenia na temat kwestii dostępności dla osób niepełnosprawnych, (...)

(e) zapewnienia różnych form pomocy i pośrednictwa ze strony innych osób lub zwierząt, w tym przewodników, lektorów (...), w celu ułatwienia dostępu do ogólnodostępnych budynków i innych obiektów publicznych,

(f) popierania innych odpowiednich form pomocy i wsparcia osób niepełnosprawnych, aby zapewnić im dostęp do informacji (...).

Skutkiem wdrożenia omawianej Konwencji może być profesjonalna, przeszkolona w zakresie obsługi osób niewidomych, kadra urzędnicza, albo nowe pokolenia architektów, którzy – w toku obowiązkowego programu nauczania – zdobędą wiedzę na temat potrzeb osób niewidomych i słabowidzących, wykorzystując ją następnie przy projektowaniu przestrzeni publicznej. Aktualnie jednym z najczęściej wysuwanych postulatów (nie tylko zresztą przez osoby niepełnosprawne) jest prośba o organizowanie konsultacji dotyczących zagospodarowania przestrzennego na etapie przygotowywania konkretnych projektów, a nie w oparciu o już gotowe dokumenty. Można tu skorzystać z doświadczenia gdyńskiego, gdzie przy rewitalizacji dworca kolejowego Gdynia Chylonia zobowiązano architektów do uczestniczenia w spotkaniach z mieszkańcami i uwzględnienia ich uwag przy opracowywaniu projektu architektonicznego.

Drugą ze wspomnianych barier są przeszkody w dostępie do informacji publicznej. W celu powszechnego udostępniania informacji publicznej stworzono w Polsce urzędowy publikator teleinformatyczny – Biuletyn

Informacji Publicznej. Większość z Biuletynów wymaga jednak dostosowania do międzynarodowych standardów Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.0). Wprowadzenie zaleceń WCAG (kontrast, możliwość powiększenia czcionki, możliwość korzystania z własnego programu czytającego przez użytkownika itd.) wesprze osoby niewidome i słabowidzące w korzystaniu z treści internetowych i – tym samym – w dostępie do informacji publicznej. Samorządy są zobligowane do zastosowania standardów WCAG na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 roku w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych (Dz. U. 2012, poz. 526). Przykład Biuletynu Informacji Publicznej unaocznia częsty brak zrozumienia problemów osób niewidomych, nawet jeśli ich rozwiązanie wiąże się z niewielkimi nakładami pracy i finansów. W przypadku BIP-u wystarczy, aby publikowane dokumenty miały postać pliku tekstowego, a nie skanu/zdjęcia, który jest niemożliwy do odczytania przez elektroniczne programy czytające.

Uczestnicy spotkania postulowali ponadto chęć udroźnienia kanałów komunikacji na linii samorząd – reprezentanci osób niepełnosprawnych. Proponowali powołać przy samorządach pełnomocnika ds. kontaktów z organizacjami zajmującymi się problematyką osób niepełnosprawnych. Liderzy tychże organizacji postrzegają samorząd jako potencjalnego partnera swoich działań, brakuje im jednak informacji na temat możliwości współpracy pomiędzy samorządami a organizacjami pozarządowymi (na przykład w zakresie możliwości otrzymania patronatu honorowego dla przedsięwzięć partycypacyjnych albo o możliwości wspólnego ubiegania się o granty). Uczestnicy zaproponowali, aby – we współpracy z samorządami – stworzyć ogólnopolskie forum, na którym prezentowane będą wzorcowe przykłady współpracy samorządów z organizacjami działającymi na rzecz osób z dysfunkcją narządu wzroku. Pozwoli ono na wymianę dobrych praktyk pomiędzy środowiskami z różnych regionów Polski.

Sprawną komunikację osób niewidomych i słabowidzących z samorządem miały zapewnić powiatowe społeczne rady do spraw osób niepełnosprawnych. Są one odpowiedzialne między innymi za opiniowanie

projektów powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Uczestnicy debaty wskazywali, że skład rady nie zawsze odzwierciedla różne typy niepełnosprawności, a tryb pracy powoduje, że rada jest mało skuteczna, a jej działania mają charakter fasadowy.

Jak wskazano powyżej, w polskim prawodawstwie istnieją rozwiązania, które powinny umożliwiać osobom niewidomym i słabowidzącym współdecydowanie o swoim najbliższym otoczeniu. Przyjęto konkretne rozwiązania, mające likwidować bariery fizyczne, komunikacyjne i w dostępie do informacji publicznej. Model współpracy pomiędzy samorządowcami, a przedstawicielami środowisk osób z dysfunkcją wzroku istnieje, brakuje jednak standardów współpracy, zapewniających jej autentyczność i skuteczność.

W ramach szkolenia powstał wykaz podstawowych potrzeb i oczekiwań osób niewidomych i słabowidzących w kontekście współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego i włączania osób z dysfunkcją wzroku w działania partycypacyjne. Są to następujące potrzeby:

1. Wypracowania ogólnopolskich standardów w zakresie adaptacji przestrzeni publicznej do potrzeb osób niewidomych i słabowidzących.
2. Likwidowania barier architektonicznych z uwzględnieniem postanowień Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.
3. Wprowadzenia dobrej praktyki w postaci konsultowania zmian architektonicznych ze środowiskami osób niewidomych i słabowidzących już na etapie tworzenia projektu architektonicznego.
4. Dostosowania stron instytucji publicznych do obsługi przez osoby niewidome zgodnie z międzynarodowym standardem WCAG.
5. Publikowania w Biuletynie Informacji Publicznej plików tekstowych możliwych do odczytania przez osoby niewidome i słabowidzące za pomocą elektronicznych programów odczytu ekranu.
6. Powołania funkcji pełnomocnika ds. kontaktu z organizacjami zaj-

mującymi się problematyką osób niepełnosprawnych (ze szczególnym uwzględnieniem szczebla powiatowego).

7. Zwiększenia w społecznych radach ds. osób niepełnosprawnych reprezentacji osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem różnych typów niepełnosprawności.
8. Stworzenia forum wymiany dobrych praktyk dla pracowników jednostek samorządowych (wskazanie współpracy samorządów z osobami niewidomymi i słabowidzącymi zakończonej sukcesem).
9. Usprawnienia polityki informacyjnej samorządów na temat istniejących programów wsparcia.
10. Uświadamiania problemów osób niewidomych wśród ogółu społeczeństwa.

Przydatne adresy i źródła informacji

Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych

adres do korespondencji: ul. Nowogrodzka 1/3/5, 00-513 Warszawa

telefon: 22 529 06 01 lub 22 529 06 00

mail: sekretariat.bon@mpips.gov.pl

strona internetowa: www.niepelnosprawni.gov.pl

Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych nadzoruje wykonywanie zadań wynikających z ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Część z nich polega na podejmowaniu inicjatyw, których celem jest przeciwdziałanie barierom utrudniającym osobom niepełnosprawnym funkcjonowanie w społeczeństwie.

Od listopada 2007 roku stanowisko to piastuje Jarosław Duda, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej. Pełnomocnik przyjmuje interesantów w każdy drugi wtorek miesiąca w godzinach od 14 do 16 po wcześniejszej rejestracji telefonicznej: 22 529 06 10, 22 529 06 09. Siedziba Biura Pełnomocnika: ul. Nowogrodzka 11, 00-513 Warszawa.

Rzecznik Praw Obywatelskich

adres: Aleja Solidarności 77, 00-090 Warszawa

telefon: 800 676 676

strona internetowa: www.rpo.gov.pl

Rzecznik Praw Obywatelskich interweniuje, gdy zachodzi prawdopodobieństwo naruszenia praw człowieka określonych w Konstytucji RP, prawa polskiego oraz zasad współżycia i sprawiedliwości społecznej. Od 2010 roku funkcję tę pełni profesor Irena Lipowicz. W Biurze Rzecznika działa Komisja Ekspertów ds. Osób z Niepełnosprawnością.

Interesanci przyjmowani są w dni robocze od 9 do 15 (w poniedziałki do 17) w siedzibie głównej w Warszawie. Zainteresowani mogą udać się także do jednego z punktów regionalnych (Gdańsk, Katowice, Wrocław, Częstochowa, Kraków, Bydgoszcz, Kielce, Wałbrzych, Olsztyn, Lublin).

Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich

adres: avenue du Président Robert Schuman, CS 30403, FR-67001 Strasbourg Cedex Francja

telefon: (33) 388 17 23 13

mail: eo@ombudsman.europa.eu

strona internetowa: www.ombudsman.europa.eu

Do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich można wnosić skargi dotyczące przypadków niewłaściwego administrowania w instytucjach i organach Unii Europejskiej (UE). Pod pojęciem „niewłaściwie administrowanie” kryje się np. dyskryminacja osób niepełnosprawnych i nieprzestrzeganie Karty Praw Podstawowych UE. Aktualnie Rzecznikiem jest Nikiforos Diamandouros. Skargi do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich można składać w języku polskim.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

adres: al. Jana Pawła II 13, 00-828 Warszawa

telefon: 22 50 55 500

mail: coi@pfron.org.pl

strona internetowa: www.pfron.org.pl

Środki z powołanego w 1991 roku Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przeznaczone są na rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych oraz ich zatrudnianie.

Sieć Dialogu

Sieć Dialogu powołana przez Polski Związek Niewidomych oraz Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski to nieformalne zrzeszenie pracowników samorządowych oraz przedstawicieli fundacji i stowarzyszeń działających na rzecz osób niewidomych i słabowidzących z terenu całej Polski. Celem Sieci jest wzmocnienie potencjału i uczestników do prowadzenia dialogu obywatelskiego.

Zawiązanie ogólnopolskiej Sieci Dialogu ma spełniać rolę start-up'u społecznego, którego celami są:

- zwiększanie umiejętności współpracy organizacji zrzeszających osoby niewidome na poziomie krajowym i umożliwianie długofalowego działania tych organizacji;
- rozwój współpracy między instytucjami państwowymi, jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi;
- propagowanie wiedzy o potrzebach osób niewidomych i słabowidzących w przestrzeni publicznej;
- wspólne poszukiwanie rozwiązań mających na celu ułatwienie osobom niewidomym i słabowidzącym udziału w przestrzeni publicznej.

Członkowie Sieci chcą:

- I. Dążyć do możliwie najbardziej efektywnego udziału osób niewidomych i słabowidzących w życiu lokalnej społeczności.
- II. Podejmować, w miarę dostępnych środków i możliwości, działania, które wpływają na rozwój aktywności społecznej osób niewidomych i słabowidzących.
- III. Ustanawiać, w miarę możliwości, partnerstwa z innymi organizacjami i instytucjami w regionie, które mogłyby wspierać niewidomych i słabowidzących w działaniu.
- IV. Propagować przykłady współpracy, które są pomocne dla osób niewidomych i słabowidzących.

Model współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego a niewidomymi i słabowidzącymi

Dojrzała współpraca między wszystkimi obywatelami a samorządem terytorialnym wymaga spełnienia wielu warunków. Musi się ona przede wszystkim opierać na wzajemnym zrozumieniu i chęci współpracy, ale także na określonym zbiorze zasad. Wiele zasad wynika z powszechnie zrozumiałych i akceptowanych norm współżycia społecznego. Sprowadzają się one do dbałości o dobro wspólne lokalnej społeczności, o dobrostan jej mieszkańców, zwłaszcza tych, którzy wymagają wsparcia z uwagi na osobiste i społeczne bariery, które utrudniają im korzystanie z różnorodnych dóbr publicznych.

Poniżej prezentujemy zasady, które stanowią oś modelu współpracy samorządu terytorialnego z osobami niewidomymi i słabowidzącymi.

- Jednostka samorządu terytorialnego powinna dążyć do udostępniania informacji publicznych w sposób umożliwiający korzystanie z nich osobom niepełnosprawnym. W przypadku osób z problemami wzroku dotyczy to np. zamieszczania w Biuletynie Informacji Publicznej dokumentów w plikach tekstowych umożliwiających odczyt tym osobom, w przypadku obwieszczeń na tablicach stosowania odpowiedniego kroju czcionki (minimum 16 pkt, czcionka bezszeryfowa - Arial, Tahoma) i umieszczania ich na wysokości wzroku oraz dostosowania stron internetowych do międzynarodowych standardów WCAG 2.0.
- Urzędy, wprowadzając rozwiązania ułatwiające obsługę klienta, np. "systemy zarządzania ruchem klientów", powinny brać pod uwagę specyficzne potrzeby osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych i słabowidzących zapewniając osobę/y pomagającą obsłużyć system.
- Przy organizacji referendów samorządowych powszechnie powinny być zastosowane rozwiązania umożliwiające udział osobom z dysfunkcjami wzroku, np. dowóz, przy głosowaniach,

nakładki brajlowskie, możliwość pomocy przez wskazaną osobę. Jednocześnie urzędy powinny informować osoby niewidome i słabowidzące o rozwiązaniach, które w danej gminie będą stosowane.

- Należy dążyć do tworzenia w jednostkach samorządu terytorialnego punktów koordynujących pracę asystentów osoby niepełnosprawnej. Wskazane jest włączanie pozarządowych organizacji w działania dotyczące szkolenia asystentów. Asystentami mogą być wolontariusze.
- Ważnym elementem współpracy jest dobra komunikacja. Wskazane jest więc organizowanie spotkań przedstawicieli urzędu z organizacjami reprezentującymi osoby niepełnosprawne, podczas których ustalane będą zasady i procedury wzajemnych kontaktów.
- Współpraca powinna polegać nie tylko na wzajemnym informowaniu się o podejmowanych inicjatywach, ale również ich wspólnym inicjowaniu. Warto więc szukać możliwości współdziałania między samorządem terytorialnym a środowiskami osób niepełnosprawnych.
- Samorządy powinny dążyć do tego, aby ich pracownicy byli przygotowani do współpracy z osobami niepełnosprawnymi. Dlatego powinny organizować szkolenia dla swoich kadr i uwzględniać na nich problematykę obsługi osób niewidomych i słabowidzących. Warto w tym obszarze zwrócić się bezpośrednio do środowisk osób niewidomych i słabowidzących, które mogą wesprzeć merytorycznie takie szkolenia.
- Dobre praktyki należy promować. Dlatego zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i organizacje pozarządowe zrzeszające osoby niepełnosprawne powinny dzielić się swoim doświadczeniem i popularyzować cenne inicjatywy.
- Należy dążyć do likwidacji barier w przestrzeni publicznej utrudniających funkcjonowanie osobom niewidomym i słabowidzącym.

- Ważne jest upowszechnienie informacji odnośnie możliwości tworzenia partnerstw projektowych pomiędzy organizacjami zrzeszającymi niewidomych a innymi organizacjami pozarządowymi i jednostkami samorządu terytorialnego.

Dobre praktyki

Polskie Związek Niewidomych Koło w Jarosławiu

U nas bez przerwy coś się dzieje.

W naszym kole współpraca z samorządem od kilkunastu lat odbywa się na bieżąco. Staramy się zwracać uwagę na bariery architektoniczne i zgłaszać odpowiednim instytucjom różne rozwiązania np. oznaczenia przejść dla pieszych, potrzebę sygnalizacji dźwiękowej na przejściach. W ramach likwidacji bariery mentalnej zapraszamy jesteśmy do szkół na spotkania z dziećmi i młodzieżą, pokazujemy sprzęt rehabilitacyjny i opowiadamy jak radzą sobie osoby z dysfunkcją wzroku w życiu codziennym. Uczymy również jak pomóc takiej osobie. Prowadzimy też kampanię informacyjną uczestnicząc w konwencie wójtów, ponieważ mamy wiedzę, że nasza działalność, to co i dla kogo robimy, nie dociera do potrzebujących mieszkających na wsi. Przygotowujemy się również do konferencji w październiku 2013 połączonej z Dniem Białej Laski - poświęconej temu tematowi, zostały wysłane pisma do gmin z prośbą o wyznaczenie osoby do kontaktu i następnie będziemy jeździć do poszczególnych gmin celem ustalenia szczegółów.

Współpracujemy również z instytucjami takimi jak:

1. Powiatowy Urząd Pracy - w celu pozyskania ofert dla członków PZN na otwartym rynku pracy.
2. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w zakresie korzystania z dofinansowania do turnusów rehabilitacyjnych.
3. Bank Żywności.
4. Miejska Biblioteka Publiczna, gdzie powstały stanowiska komputerowe dla niepełnosprawnych w tym dla niewidomych i słabowidzących
5. Urząd Miasta, gdzie piszemy wnioski w ramach ogłoszonych konkursów z zakresu działalności sportowo-rekreacyjnej (warcaby,

szachy, strzelectwo laserowe itp.); profilaktyki uzależnień (warsztaty twórcze, poetycko-muzyczne, rękodzieło jako alternatywa spędzania wolnego czasu bez używek).

6. Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna w Jarosławiu gdzie z inicjatywy rady uczelnianej organizuje się wolontariat.

Bierzemy także czynny udział w organizowanych przez różne instytucje piknikach oraz imprezach plenerowych - wystawiamy wtedy nasze stoisko z rękodziełem, rozdajemy ulotki informacyjne.

KONTAKT

ul. Poniatowskiego 57

37-500 Jarosław

tel. 16 623-06-04

czynne: od poniedziałku do piątku: 8:00 - 14:00

mail: kolojaroslaw@wp.pl

Polski Związek Niewidomych Koło w Bochni

Koło w Bochni zrealizowało w ramach warsztatów arteterapii wystawę prac plastycznych z okazji 760-lecia Lokacji Miasta Bochnia. Na wystawę wykonane zostały obrazy zabytków miasta oraz repliki strojów Królowej Kingi i Księcia Bolesława. Obrazy wykonano różnymi technikami. Odbyła się jedna wystawa, a w planie są jeszcze trzy do końca warsztatów tj. do listopada 2013. Warsztaty dofinansowane są przez Gminę Miasta Bochnia.

KONTAKT

ul. Regis 1

32-700 Bochnia

tel./fax 14 612-45-08

czynne: poniedziałki 9:00 - 12:00, środy 15:00 - 17:00

mail: pznbochnia@poczta.onet.pl

Polski Związek Niewidomych Koło w Katowicach

Nasza współpraca z jednostkami samorządu lokalnego układa się dobrze. Dzięki dotacjom z Urzędu Miasta możemy co roku organizować wyjazdy integracyjne dla członków Koła, ubiegać się o Małe Granty na sprawy celowe. Urząd Miasta jest otwarty na nasze potrzeby, otrzymujemy informacje o konkursach ofert które mogą być przez nas realizowane.

Urząd Miejski umożliwia korzystanie z bezpłatnych porad prawnych oraz szkoleń.

Prezes naszego koła jest członkiem Powiatowej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych i Komisji ds. Barrier w tej Radzie, więc może opiniować wszelkie inwestycje powstające w naszym mieście pod kątem dostępności dla osób niepełnosprawnych w tym niepełnosprawnych sensorycznie. Ostatnio odbył się audyt nowo budowanego Dworca PKP w Katowicach, aby stał się w pełni dostępny dla osób z dysfunkcją wzroku. Komisja zapisywała wszelkie uwagi na temat braków w tym zakresie i zobowiązuje się wziąć je pod uwagę robiąc poprawki.

Koło nasze współpracuje z Centrum Wolontariatu i Urzędem Miasta pozyskując wolontariuszy dla naszych członków. W tej chwili mamy podpisane porozumienia z 5 osobami.

Utrzymujemy też dobry kontakt z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej skąd otrzymujemy informacje o różnych celowych programach, np. Aktywny Samorząd o wolnych środkach na usuwanie barier czy turnusy rehabilitacyjne.

Prezes naszego Koła brała udział w projekcie „Miejska Dżungla” organizowanym przez władze miasta, a mającym na celu przybliżanie uczniom różnych szkół, problemów osób niepełnosprawnych, w tym wzrokowo.

Jesteśmy informowani o każdej imprezie i zapraszani do wzięcia udziału na przykład w obchodach Dnia Osób Niepełnosprawnych, czy też w Katowickich Obchodach Organizacji Pozarządowych. Mamy wówczas swoje stoisko na którym oferujemy informacje o naszej działalności, a także dniach otwartych w siedzibie Koła, aby nas poznać bliżej i nasze problemy.

Przedstawiciele lokalnych władz biorą udział w organizowanych przez nasze Koło imprezach okolicznościowych takich jak: Dzień Białej Laski, Wigilia, jubileusze koła przyznając na ten cel środki.

Uczestniczyliśmy w przybliżaniu sztuki malarstwa w Muzeum Śląskim gdzie stworzono ścieżkę dla osób niewidomych z opisami brajlowskimi, reliefami dotykowymi oraz audioprzewodnikami.

Braliśmy udział w dostosowaniu do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku Leśnej Sali Edukacyjna w Nadleśnictwie Katowice. Możemy dotykać wybranych eksponatów, posłuchać głosów ptaków, zwierzyny leśnej. Ekspozyty są opisane pismem brajla, są też przewodniki w brajlu, audioprzewodniki zawierające scenariusze lekcji edukacyjnych <http://www.tvstm.pl/arttykul/lesna-sala-edukacyjna-1188>.

KONTAKT

*ul. Andrzeja 13
40-061 Katowice
tel. 32 257-13-18*

czynne: wtorki 14:00 - 17:00, czwartki 12:00 - 15:00

mail: pzn.katowice@wp.pl; katowice@slaski.pzn.org.pl

strona internetowa: www.pzn.katowice.pl

Fundacja Gniazdo Piratów - „Zobaczyć Morze 2013”

Celem projektu jest organizowanie rejsów jachtem „Zawisza Czarny”, którego załogę w połowie stanowią osoby niewidome lub słabowidzące.

ce. W ten sposób pomnożymy grono niewidomych lub słabowidzących przyjaciół morza, ale i grono żeglarzy, dla których brak wzroku nie kojarzy się li tylko z wyjątkowym nieszczęściem.

KONTAKT

www.zobaczycmorze.pl

mail: info@zobaczycmorze.pl

Fundacja Gniazdo Piratów, ul. Ogólna 5, 01-702 Warszawa

Biuro Jordan - Międzynarodowy Festiwal Piosenki dla Niewidomych

Wpisując się w priorytetowy program Lions Club International Foundation SightFirst krakowskie Kluby Lions inicjują powstanie Międzynarodowego Festiwalu Piosenki dla Niewidomych „Głos z serca”. To jest nasz sposób na budowanie świadomości skali potrzeb ludzi z problemem wzroku. Konkurs jest dedykowany utalentowanym wokalistom z dysfunkcją wzroku – niewidomym lub niedowidzącym, którzy nie funkcjonują w środowisku profesjonalnych muzyków. Dzięki konkursowi mogą zostać zauważeni i rozpocząć prawdziwą karierę zawodową. Kraków, 18 - 20 Listopada 2013.

KONTAKT

www.lionsfestival.jordan.pl

mail: festival2013@jordan.pl

Biuro Jordan, ul. Gęsia 8, 31-535 Kraków

tel.: + 48 12 421 53 13

Krakowski Klub Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących „Lajkonik” - „Budujemy Gminę Wawel”

Celem projektu jest wzrost aktywności obywatelskiej i zaangażowania w sprawy społeczności lokalnej osób niewidomych i niedowidzących oraz osób starszych w Małopolsce. Cel ten zamierzamy osiągnąć przez realizację cyklu działań edukacyjnych, doradczych, poradniczych, których ukoronowaniem będą 14-dniowe warsztaty obywatelskie w innowacyjnej formule. Uczestnicy będą tworzyć wirtualną Gminę Wawel,

powołają sołectwa, utworzą NGO, będą określać potrzeby społeczności wawelskiej, wybierać władze gminy, uczestniczyć w posiedzeniach wybranej Rady Gminy, tworzyć budżet i dokonywać jego korekt. Aby gra symulacyjna była możliwie zbliżona do rzeczywistości obywatele Gminy Wawel otrzymają dowody osobiste, użyją wirtualnych pieniędzy (wawele), będą płacić podatki. Planujemy trzy edycje warsztatów, w których weźmie udział łącznie 90 osób niewidomych i niedowidzących oraz 90 seniorów asystujących niepełnosprawnym wzrokowo w ramach wolontariatu.

KONTAKT

www.gminawawel.pl

mail: biuro@gminawawel.pl

Krakowski Klub Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących „Lajkonik”, 30-129 Kraków, ul. Bandtkiego 19

Muzeum Śląskie - „Czym jest obraz?”

W ramach zajęć dzieci niewidome i słabowidzące, poprzez dotykanie różnych rodzajów pędzli oraz surowego płótna czy zagruntowanego blejtramu, mogą zapoznać się z narzędziami artysty. Dobierając do gotowego obrazu o bogatej fakturze ramę, poznają budowę obrazów. Niewidzące osoby są w stanie rozróżnić ramy gładkie, rzeźbione, złoczone, lakierowane. Program zajęć przewiduje również wysłuchanie opisów wybranych obrazów. Tekst opisu można dodatkowo śledzić na wydrukach w brajlu lub powiększonym druku.

KONTAKT

www.muzeumslaskie.pl/edukacja-zajecia-dla-grup-szkolnych-zajecia-dla-niewidomych-czym-jest-obraz.php

mail: oswiata@muzeumslaskie.pl

Informacje o zajęciach można uzyskać w Dziale Oświatowym Muzeum Śląskiego, Al. W. Korfantego 3, Katowice, nr tel. 032 25 85 661÷3, w. 316, 319

Polski Związek Niewidomych to organizacja osób niewidomych i tracących wzrok, dbająca o zaspokojenie ich potrzeb. To skuteczny, kompetentny i niezależny finansowo rzecznik spraw tego środowiska. Już od ponad 60 lat pomagamy niewidomym i słabowidzącym oraz ich bliskim w adaptacji do nowych warunków życia na terenie całego kraju. Udzielamy porad i informacji. Zapewniamy odnalezienie sensu życia poprzez wsparcie psychologiczne w procesie rehabilitacji i integracji. Realizujemy indywidualne i grupowe szkolenia. Wyznaczamy standardy funkcjonowania osób niewidomych i słabowidzących w Polsce. Zmieniamy ich postrzeganie poprzez edukację społeczeństwa. Integrujemy środowisko i jesteśmy jego rzecznikiem.

Polski Związek Niewidomych

*ul. Konwiktorska 9
00 - 216 Warszawa
www.pzn.org.pl*

Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski jest największą regionalną organizacją samorządową w Polsce założoną w 1991 r. z inicjatywy Kazimierza Barczyka, ówczesnego Przewodniczącego Rady Stołecznej Królewskiego Miasta Krakowa. Stowarzyszenie zrzesza ponad 120 gmin i powiatów z terenu województw: małopolskiego, podkarpackiego, świętokrzyskiego i części śląskiego (obszar historycznej Małopolski). Celem Stowarzyszenia jest umacnianie kulturalnych i gospodarczych więzi wśród mieszkańców regionu, a także promocja Małopolski zarówno w kraju, jak i zagranicą.

Stowarzyszenie zorganizowało ponad 150 konferencji i 100 szkoleń zakończonych tematycznymi wydawnictwami książkowymi, np. „Bezpieczna gmina, powiat, Małopolska”, „Krzemowa Dolina w Krakowie. Wysokie technologie szansą rozwoju Małopolski” itd.

**Stowarzyszenie Gmin
i Powiatów Małopolski**

*ul. Grodzka 15/2
31-006 Kraków
www.sgpm.krakow.pl*